

фізичної реабілітації заявити про ефективність і результати своєї діяльності. Коли представляються докази високоякісних досліджень, чітко показується цінність внеску фізичної реабілітації в сферу охорони здоров'я суспільства. А це, своєю чергою дозволяє збільшити важелі впливу при лобюванні інтересів і вимог щодо покращення якості послуг та потенційно призвести до піднесення ролі фізичних реабілітологів.

Науково-доказова практика дає законні підстави відмовлятися від методів відновлення, які виявились неефективними. Це означає, що фахівці можуть розгорнути діяльність в ділянках, де робота буде найбільш результативною.

Отже, використання практикуючими реабілітологами систематизованої науково-доказової практики фізичної реабілітації є необхідною передумовою підвищення якості відновлення пацієнтів [1,3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурі Рейсі (Bury Tracy). Науково-доказова практика (огляд) / Рейсі Бурі // Бюлетень Української Асоціації фахівців фізичної реабілітації. – 2010. – № 3. – С. 10-12
2. Москаленко В. Ф. Методологія доказової медицини : підручник / В. Ф. Москаленко, І. Є. Булах, О. Г. Пузанова. – К. : Медицина, 2014. – 199 с. : іл., табл.
3. Романишин М. Я. Використання науково-доказової практики фізичної реабілітації в неврології / М. Я. Романишин // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць. – 2013. – № 1 (21). – С. 219-224
4. Суковський Є.І. Доказова освіта в Україні: майбутнє осіб з особливими потребами - чи недосяжний західний обрій? / Є.І. Суковський // НейроNews. – 2012. – № 10 (55).

REFERENCES

1. Buri Tracy (Bury Tracy). Naukovo dokazova practika (oglyad) / Tracy Buri // Bulletin Ukrainkoї Asotsiatsii fahivtsiv fizichnoї reabilitatsii. – 2010. – № 3. – S. 10-12
2. Moskalenko V.F. Metodologiya dokazovoї medicine: pidruchnik / V.F. Moskalenko, I. Je Bulakh, O.G. Puzanov. - Kiev: Zdorovya, 2014. – 199 p. : Il., Table.
3. Romanyshyn M.J. Viktoristannya naukovo-dokazovoї practice fizichnoї reabilitatsii v nevrologii / M.J. Romanyshyn // Fizichne vihovannya, sport i culture zdorovya u suchasnjmu suspilstvi: zbirnik naukovih pratz. – 2013. -№ 1 (21). – S. 219-224
4. Sukovsky E.I. Dokazova osvita v Ukraini: maybutne osib z osoblivimi potrebami – chi nedosyazhny zahidny obriy? / E.I. Sukovsky // NeyroNews. – 2012. – № 10 (55).

УДК 376.352:159.938.343.32 – 053.5

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛАБОЗОРИХ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ІГОР

Бессарабова О.В.

69600, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

basketbollyu@rambler.ru

Розглянуто проблему наукового обґрунтування педагогічних умов розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей. Розкрито зміст поняття «педагогічні умови» та особливості його застосування щодо теоретичного обґрунтування ефективних засобів розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей засобами ігор. Показано, що умовою психофізичного розвитку дитини дошкільного віку є гра. Педагогічний потенціал гри для розвитку дітей дошкільного віку зумовлений її провідним характером, вона виступає засобом первинної соціалізації

особистості, забезпечує входження в систему суспільних стосунків і сферу емоційно насиченої комунікації. Розвиваючі можливості гри проявляються в активізації, актуалізації природних резервів людського організму, що дають поштовх до удосконалення її інтелекту, волі, емоційної сфери. Дидактичні можливості гри полегшують входження дитини у світ знань, збагнення нею основ наук, прилучення до соціокультурної спадщини. Діагностичні можливості гри дозволяють відслідковувати динаміку інтелектуального, діяльного й емоційного росту людини. Гра як джерело духовного збагачення, фактор психічного розвитку дитини органічно вписується в спосіб її життя. У свою чергу спосіб життя дитини обумовлене її загальним, фізичним і психічним станом. Доведено, що для ефективного використання ігор у розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей слід дотримуватися таких педагогічних умов: створення спеціального корекційно-розвивального середовища; забезпечення систематичного медико-психолого-педагогічного супроводу корекційно-розвивальних занять; індивідуалізація та диференціація ігор відповідно до можливостей дітей. Важливою складовою організації корекційно-виховного процесу є наявність педагогічних умов розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей.

Ключові слова: слабозорі діти, рівень розвитку, рухова активність, діяльність, психофізичний розвиток.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛАБОВИДЯЩИХ ДЕТЕЙ

Бессарабова Е.В.

69600, Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

basketbollyu@rambler.ru

Рассмотрена проблема научного обоснования педагогических условий развития познавательной деятельности слабозорых детей. Раскрыто содержание понятия «педагогические условия» и особенности его применения в отношении теоретического обоснования эффективных средств развития познавательной деятельности слабозорых детей средствами игр. Показано, что условием психофизического развития ребенка дошкольного возраста является игра. Педагогический потенциал игры для развития детей дошкольного возраста обусловлен ее ведущим характером, она выступает средством первичной социализации личности, обеспечивает вхождение в систему общественных отношений и сферу эмоционально насыщенной коммуникации. Развивающие возможности игры проявляются в активизации, актуализации природных резервов человеческого организма, дают толчок совершенствованию его интеллекта, воли, эмоциональной сферы. Дидактические возможности игры облегчают вхождение ребенка в мир знаний, постижения им основ наук, приобщения к социокультурной наследия. Диагностические возможности игры позволяют отслеживать динамику интеллектуального, деятельного и эмоционального роста человека. Игра как источник духовного обогащения, фактор психического развития ребенка органично вписывается в образ его жизни. В свою очередь образ жизни ребенка обусловлено ее общим, физическим и психическим состоянием. Доказано что для эффективного использования игр в развитии познавательной деятельности слабозорых детей необходимо придерживаться таких педагогических условий: создание специального коррекционно-развивающей среды; обеспечение систематического медико-психолого-педагогического сопровождения коррекционно-развивающих занятий; индивидуализация и дифференциация игр в соответствии с возможностями детей. Важной составляющей организации коррекционно-воспитательного процесса является наличие педагогических условий развития познавательной деятельности слабозорых детей.

Ключевые слова: слабозорые дети, уровень развития, двигательная активность, деятельность, психофизическое развитие.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF COGNITIVE ACTIVITY DEVELOPMENT OF VISUALLY IMPAIRED CHILDREN BY MEANS OF GAMES

Bessarabova O.V.

69600, Zaporizhzhya national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

basketbollyu@rambler.ru

The article analyses the problem of scientific rationale of pedagogical conditions of visually impaired children cognitive activity development. We discovered the content of the "pedagogical conditions" concept and its application a peculiarity on the theoretical justification of effective means of visually impaired children cognitive activity development by means of games. It is shown that the element of mental and physical development of preschool age children is a game. Pedagogical game potential for the pre-school children development due to its lead character, it acts as a mean of primary socialization, provides joining the social relations system and sphere of emotionally rich communication. Developmental possibilities of game appear as the activation, actualization of natural resources of the human body, which give an impulse to improvement of his or her intellect, will, emotional sphere. Didactic game features facilitate the entry of a child into the world of knowledge, science principles understanding and introduction to the socio-cultural heritage. The diagnostic capabilities of the game allow you to track the dynamics of the intellectual,

active and emotional growth of a person. Game as a source of spiritual enrichment, as a factor of the child's psychical development fits well into the way of child's life. In turn, a way of child's life is determined by its general, physical and mental state. It is proved that for the effective use of games in visually impaired children cognitive activity development, the following pedagogical conditions are needed: the creation of a special correctional and developmental environment; providing the regular medical, psychological and pedagogical support of the correctional and developmental studies; individualization and differentiation of the games according to the capabilities of children. An important component of correctional and educational process is the availability of the pedagogical conditions of visually impaired children cognitive activity development.

Key words: children with sight deficiency, level of development, motor activeness, activity, psychophysical development

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасній педагогіці важлива роль надається дослідженням педагогічних умов. Проаналізувавши роботи, де застосовується цей термін, можна прийти до визначення цієї категорії. Педагогічні умови – це система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, і необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети.

А.В.Запорожець під педагогічними умовами розумів застосування специфічних форм, методів педагогічної роботи та організації спілкування між дітьми та дітей з дорослими. Він писав, що оптимальні педагогічні умови для реалізації потенційних можливостей маленької дитини, для її гармонійного розвитку створюються не шляхом форсованого раннього навчання, спрямованого на скорочення дитинства, на передчасне перетворення дошкільника у школяра, а, навпаки, шляхом широкого розгортання й максимального збагачення специфіки дитячих форм ігрової, практичної та образотворчої діяльності, а також спілкування дітей між собою та з дорослими.

Організація і створення дітям сприятливих умов для виховання та навчання, режиму рухливості сприяють подоланню порушень психомоторики, позитивно впливають на здоров'я дитини взагалі.

Л.С. Виготський і його послідовники серед педагогічних умов корекційної роботи звертають увагу на наявність професійної готовності до педагогічної діяльності, умови корекційного середовища.

У рамках наукових проектів Шапкової Л.В. в аспекті педагогічних умов корекційної роботи методами ігор із слабозорими дітьми включена необхідність взаємодії педагогів, вихователів, лікарів. За допомогою даних медичної діагностики дітей устанавлюються протипоказання для окремих ігор, їх вплив на функціональний стан дітей, стан гостроти зору, рівень фізичної підготовленості, вікові та індивідуальні можливості дитини. Для організації ігрової діяльності необхідно знати зміст гри, наявність попереднього досвіду зорово-слухового сприйняття запропонованого матеріалу, наявність навичок просторової орієнтації, місце та час проведення гри, емоційний стан дітей [1].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботах Л.Сековець при описанні педагогічних умов розвитку слабозорих дітей розглядаються оптимальна площа приміщень для занять, рівень освітленості, особливості обладнання приміщень, пристосування для реабілітаційної роботи [9].

Соціальна і психолого-педагогічна адаптація дітей із порушеннями розвитку – складна проблема, яка включає клінічні, соціально-етичні, правові і психолого-педагогічні аспекти.

У зв'язку з цим здійснюються зміни в системі соціальної освіти – розширення інтегративних підходів, індивідуалізації і навчання. Удосконалення інтегративних процесів може здійснюватися тільки на основі розширення змісту корекційної роботи, направленої на вирішення психолого-педагогічних проблем дітей із відхиленнями в розвитку та їх соціального оточення.

Найбільш важливе значення для розвитку особистості дошкільника має гра. Однак її провідна роль визначається не тим, скільки часу відводиться їй як діяльності, а тим значенням, яке вона має для психічного розвитку, тому що саме в грі відбуваються найважливіші зміни в психіці дитини, закладається основа її відносин з оточуючим світом, відбувається підготовка до переходу дитини на новий етап, до більш складної провідної діяльності – вчення.

Необхідність розробки проблеми гри як способу розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей диктується, перш за все, їх інтеграцією в сучасне суспільство і може бути успішною при умові вивчення їх особливостей.

Для того, щоб будувати педагогічний процес, визначати принципи та дидактичні лінії освітньої діяльності, необхідно знати стан здоров'я, фізичні, психічні, особистісні особливості дітей даної категорії, тому що педагогічні впливи є початковою умовою будь-якого процесу освіти (Л. С. Вавіна, М. І. Земцова, Є. П. Синьова, Л. І. Солнцева, С. В. Федоренко). Кожне відхилення, дефект у розвитку та поведінці мають свої особливості, обумовлені соціально-педагогічними та психологічними причинами. Тому виявлення специфічних особливостей відхилень в розвитку, обумовлених конкретним видом дефекту, потребує глибокого знання етіопатогенезу, структури дефекту, діагностичних методик, диференційно-діагностичних критеріїв (Л. В. Борщевська, Т. О. Власова, С. Д. Забрамна, Т. Д. Ілляшенко, М. С. Певзнер, Т. В. Розанова).

Для розробки педагогічних умов розвитку пізнавальної діяльності засобами ігор використовувались аналіз психологічної, педагогічної, медичної літератури, а також з проблем впливу гри на розвиток пізнавальної діяльності в слабозорих дітей, медичний аналіз (історія хвороби), аналіз офтальмологічних карт та педагогічної документації (характеристики).

Розробляючи педагогічні основи навчання та виховання сліпих дітей, П'єр Вілей у книзі «Педагогіка сліпих» зазначав, що головна мета виховання – вирвати дитину з-під влади сліпоти. Найважливішими шляхами розвитку особистості сліпого поряд з освітою, трудовою підготовкою він вважав фізичні вправи, рухливі ігри, вміння орієнтуватися в просторі.

Фрідріх Фребель розглядав дитину з порушенням зору як цілісну, нероздільну істоту, яку необхідно гармонійно, всебічно розвивати. В основу виховання й освіти він ставив не тільки розвиток фізичний та розумовий, а й ігри та заняття, виховання та освіту через гру, пропонуючи дітям відтворити різні види рухів: роботу коваля, стругання столяра, коливання маятника, плавання. Він дає дитині м'яч як першу іграшку. Вправи з м'ячем складаються з досить простих прийомів, які передбачають розвиток м'язів кисті та пальців.

Ще Іоган Вільгельм Клейн звернув увагу на те, що для сліпих важливо мати розвинуті руки. Він писав: «Сліпому руки замінюють очі, тому слабо розвинені руки – велика перешкода при навчанні». На підставі цього він розробив прилад для укріплення пальців. Тифлопедагогами, фахівцями фізичного виховання приділялась велика увага тілесним вправам, гімнастиці зі знаряддям, дихальній гімнастиці. Рух, на їхню думку, збуджує апетит, а разом із цим з'являється сила, енергія, розумовий розвиток.

У цьому плані актуальні дані П.Ф.Лесгафта. Він писав: «Фізична, розумова та моральна освіта знаходяться в такому щільному та нерозривному зв'язку між собою, що займатися однією, залишаючи без уваги другу, абсолютно неможливо». Він також проводив курси з освітньої підготовки фахівців, які здійснювали роботу зі сліпими дітьми, рекомендував методику занять іграми зі сліпими. При цьому він вважав, що зі всіма діями, які потрібні, необхідно знайомити тих, що займаються, більше словом, а не показами.

Ще К.К.Грот при навчанні та вихованні надавав особливої уваги іграм та ігровим вправам. При цьому він відзначав, що під час ігор весь час чув сміх, дитячий гомін і радість спілкування.

Думки та ідеї тифлопедагогів про використання ігор та ігрових вправ із дітьми з порушенням зору знайшли відображення і в наступних періодах.

Дослідники вважали, що фізичне виховання, ігрова підготовка повинні обов'язково бути в плані викладання нарівні з науковими предметами і навчанням майстерності.

У зв'язку з цим вони висловлюють ідею про розвиток пізнавальної діяльності на заняттях фізичними вправами, оскільки саме цей вид діяльності має пріоритетне значення при інтеграції дітей у суспільство.

На думку багатьох дослідників, сліпота насамперед викликає боязнь простору, призводить до обмеження рухів й позбавляє такого сильного засобу, як зорове наслідування. Усунення цих недоліків вони бачили в поліпшенні рухової діяльності на заняттях ігровою підготовкою (Л.С. Виготський, М.І. Земцова, А.І. Зотов, Б.І. Коваленко, В.С. Сверлов).

У роботах Р.Н. Азаряна, М.І. Земцової, В.П. Єрмакова, Л.Ф. Касаткіна, Б.І. Коваленко, О.Г. Литвак, Б.В. Сермеєва, Л.І. Солнцевої, В.А. Феоктістової, Б.Г. Шеремет значне місце відводили проблемі розвитку сліпих і слабозорих дітей іграм та просторовому орієнтуванню. Вони розпочали використовувати та застосовувати ігри для розвитку пізнавальної діяльності на заняттях зі сліпими та слабозорими дітьми [2].

Значних змін у розвитку пізнавальної діяльності на заняттях з фізичного виховання зі сліпими зазнала перша програма з фізичного виховання учнів шкіл для сліпих та слабозорих дітей (1948р.). Автор цієї програми Н.Н. Шеповальников значну її частину відводить іграм та ігровим вправам з розвитку сприйняття, мислення, пам'яті (рухової).

Варто зазначити, що вперше при Одеському педагогічному інституті була створена проблемна лабораторія з фізичного виховання аномальних дітей НДІ дефектології АПН СРСР, яка поєднала фахівців із фізичного виховання осіб з порушенням зору з різних міст та регіонів країни (Сермеєв Б.В., 1989).

Цим ученим вдалося спільно з Одеським НДІ хвороб очей та тканинної терапії ім. Філатова провести дослідження, які довели, що фізичні вправи можуть покращувати стан зорових функцій. Були зроблені спроби виявлення оптимальних навантажень для осіб з порушенням зору, які сприяли збереженню зорових функцій й розвивали пізнавальну діяльність у них (Р.Н. Азарян, А.К. Акімова, Я.І. Дуткевич, В.А. Кручинін, Д.М. Маллаєв, В.С. Ніколаєв, А.А. Павлов, Б.Г. Шеремет). Цими вченими була удосконалена програма фізичного виховання слабозорих школярів. Особливістю її стала виражена спрямованість на корекцію дефектів органів зору та розвиток зорового сприйняття, просторового мислення та рухової пам'яті.

В.В.Вишнеєв досліджував питання працездатності у вправах на витривалість для школярів з урахуванням віку й стану органів зору. При цьому він прокваліфікував бігові ігри, які сприяли вдосконаленню в них мислення й пам'яті.

Особливості рухових здібностей, корекції рухових порушень у дітей з дефектом зору викладено в роботах В.В. Долинського, Ю.В. Павлова, В.Л. Палига, А.Л. Чустарк. У цих роботах вони використовували ігри й ігрові вправи для розвитку особистісних якостей у сліпих і слабозорих школярів. Варто відзначити дослідження А.В. Кім. Йому вдалося розкрити роль, значення, системи домашніх завдань із фізичної культури для слабозорих учнів, де пропонувався навчальний матеріал для розвитку пізнавальної діяльності.

Продуктивними шляхами вдосконалення просторового орієнтування й пізнавальної діяльності в процесі фізичного виховання сліпих дітей повинні бути, на думку В.О. Кручиніна, підвищення рухової підготовленості й активності сліпих, розвиток дрібної й загальної моторики (особливо м'язово-рухової й вестибулярної чутливості), освоєння учнями слів (просторової термінології, що виражає різні просторові поняття).

При викладенні й розробці педагогічного контролю в процесі фізичного виховання в школах для слабозорих І.С. Мунтян пропонує серію тестів, які розкривають рівень розвитку пізнавальної діяльності [2].

На пріоритетне значення використання ігор для розвитку пізнавальної діяльності в слабозорих дітей вказували Н.Г. Байкіна, Т.А. Євтухова, Я.В. Крет, Д.О. Силантьєв, Б.Г. Шеремет [3].

На заняттях рухливими іграми, фізичними вправами розвиток пізнавальної діяльності у слабозорих дітей пов'язаний з мисленням у процесі гри (Т.А. Євтухова, Б.В. Сермеєв, Б.Г. Шеремет). Варто підкреслити, що на уроках фізкультури учні частіше користуються наочно-образним і словесно-логічним мисленням, коли завдання вирішується в словесній формі. У зв'язку з цим, необхідним є достатній рівень розвитку пізнавальної діяльності, оскільки операції здійснюються в процесі маніпулювання з предметами при виконанні фізичних вправ. Цей вид діяльності стає незамінним у тих випадках, коли вирішення мисленнєвого завдання повинно протікати одночасно з практичною діяльністю (Л.І. Солнцева) [8]. Із завданнями такого типу дитина зустрічається протягом усього дитинства в побутовій та ігровій ситуації. У таких дітей спостерігаються деякі специфічні особливості розвитку рухової сфери. Монокулярний характер зору визначає недорозвинення мікрокоординації рухів. Тому виконання завдань із використанням різних предметних дій у цієї категорії дітей менш успішне. Труднощі, пов'язані з несформованістю рухових навичок і мікрокоординації рухів, їх зв'язок з можливостями зору й контролем за своїми рухами, позначаються на зорових уявленнях (Р.Н. Азарян, Н.Г. Байкіна, Л.Ф. Касаткін, В.А. Кручинін, Л.А. Семенов, Б.В. Сермеєв, Д.О. Силантьєв, К.С. Яримбаш) [2].

Порушення зору знижує мотиваційну сторону пізнавальної діяльності, відсутність інтересу до ігор. У дітей страждає орієнтування на заняттях. Це пояснює млявість, інертність, малу рухливість через труднощі в просторовому орієнтуванні, порушення моторики й координації рухів, бідністю уявлень про навколишній світ. Особливі труднощі полягають в оволодінні такими здібностями розумових дій, як сприйняття, запам'ятовування та слідування відповідності поясненню навчального матеріалу на заняттях ігрової спрямованості. Це утруднює їх участь в іграх, сповільнюється виконання завдання [6,7].

І.В.Новичкова відзначає, що в цих дітей виявляється специфіка мовленнєвого становлення, що проявляється в кількісній перевазі словникового запасу стосовно предметних образів. Діти неправильно розуміють завдання, що обумовлюється низькими показниками оперування уявленнями в мисленні й труднощах переходу від одного рівня розуміння до іншого. У них значно бідніший не тільки лексичний запас, але й запас образних уявлень. Причинами цього є зниження пізнавальної активності слабозорих дітей.

Недостатній розвиток мовлення дітей також утруднює осмислення поставленого завдання, призводить до механічного його запам'ятовування й не дозволяє застосовувати отримані знання в ігровій діяльності [4].

У дітей із зоровою патологією відстає в розвитку не тільки зорове, але й дотикове сприйняття, оскільки воно спирається на ослаблений зір [5]. Порушення механізмів сприйняття позначається на розвитку несенсорних психічних функцій. Спостерігається більш пізнь, ніж у нормі, формування операцій аналізу, синтезу (С.В.Шташевський). Страждає аналіз, на основі якого будується образ. Він може бути фрагментарним, маючи несуттєві ознаки об'єкта.

При виконанні завдань виникають труднощі, пов'язані зі сприйняттям глибини й об'ємності фігур, вичленовуванням з об'ємної фігури площинного зображення геометричної фігури. Отже, можна стверджувати, що дефекти у сфері почуттєвого пізнання відображаються на всіх розумових операціях (О.Г.Литвак). Таким чином, зорова патологія, утруднюючи й збіднюючи почуттєве пізнання, негативно впливає на розвиток мислення дітей. Варто

вказати, що в цьому плані для розвитку пізнавальної діяльності та накопичення зорового сприйняття у слабозорих дітей 5-7 років відбувається удосконалення рухових навичок, психічних функцій (сприйняття, мислення, пам'ять), удосконалюється друга сигнальна система, мова стає засобом пізнання. Дитина може змінювати темп, характер руху, з'являється здібність до координованої діяльності верхніх та нижніх кінцівок, удосконалюється рух рук. Пріоритетне значення мають фізичні вправи та ігри. Фізичні вправи є основним специфічним засобом, за допомогою якого досягається спрямований вплив на тих, хто займається, вирішуються корекційно-розвивальні, компенсаторні, лікувальні та профілактичні, освітні та виховні завдання (С.П.Євсєєв).

Фізичні вправи позитивно впливають на організм людини з обмеженими можливостями в будь-якому віці, особливо на зростаючий організм з порушеннями в розвитку.

Будучи усвідомленими цілеспрямованими діями, фізичні вправи пов'язані з цілою низкою психічних процесів (увагою, пам'яттю, мовою, з уявленнями про рухи, з розумовою роботою, емоціями і переживаннями, розвивають інтереси, переконання, мотиви, потреби, формують волю, характер, поведінку, і є, одним із засобів духовного розвитку людини, тобто впливають одночасно на організм та особистість (С.П. Євсєєв).

Розвиток пізнавальної діяльності слабозорих школярів, збагачення їх знаннями і вміннями позитивно відображаються на всьому ході психічного розвитку (А.І. Каплан, В.О. Кручинін, Б.В. Сермеєв).

У тому числі, компенсація в слабозорих дітей відбувається і за рахунок мови. За допомогою слова вони набувають знання про різні предмети і явища. Розмірковування допомагають їм краще і глибше зрозуміти навколишній світ, вирішувати різноманітні завдання. Розвиток мови і мислення позначається на процесі сенсорного чуттєвого відображення ними зовнішнього світу, на формуванні узагальнених образів оточуючих предметів, розвитку предметних дій (І.С. Моргуліс, Л.І. Солнцева).

Корекція недоліків розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей спрямована на формування правильних уявлень про предмети навколишнього світу і підготовку дітей до самостійного життя, розвиток у них збережених аналізаторів. При цьому автор пропонує різні форми навчання: екскурсії, сюжетно-рольові ігри, бесіди, інсценування казок, розповідь учителя. Отже, заняття з корекції пізнавальної діяльності слабозорих дітей пов'язані з різноманітними фізичними, когнітивними та соціальними навичками [8].

Дослідження деяких авторів (Л.І. Плаксина, Л.С. Сековець) свідчать про те, що пізнавальна діяльність і моторний розвиток взаємопов'язані. Виявлені В.А. Феоктистовою відхилення пізнавальної діяльності в сліпих і слабозорих дітей переконливо свідчать про те, що її розвиток перебуває в прямій залежності від ступеня порушення зору і причин його зниження. Автор вважає, що зміст психокорекційної роботи дозволяє підготувати сліпих і слабозорих дітей до необхідного рівня готовності до навчання шляхом реалізації диференційованого підходу, використання потенціальних можливостей учнів, формування в них ефективних прийомів використання порушеного і збережених аналізаторів.

Отже, при вивченні інтерпретації багатьох авторів з проблеми впливу ігри на розвиток пізнавальної діяльності в слабозорих дітей варто зазначити, що процес диференціації навчання, виховання та розвитку, визначає найбільш результативні шляхи, способи і засоби, спрямовані на виявлення, попередження та подолання відхилень у розвитку і поведінці слабозорих дітей.

При цьому всі дослідники відзначали, що навчання, виховання та розвиток слабозорих дітей дошкільного віку – складна педагогічна проблема. Її вирішення залежить від рівня підготовки цієї категорії дітей до активної корисної діяльності, до рівноцінної участі поряд зі своїми однолітками в різноманітних видах діяльності, в тому числі ігрової, до найбільш повного засвоєння соціальних ролей, до результативної інтеграції в соціальне середовище.

Часткова втрата зору має свої особливості, обумовлені соціально-педагогічними та психологічними причинами. У зв'язку з цим, виявлення втрати зору вимагає глибокого знання патогенезу, структури дефекту, діагностичних методик, диференційно-діагностичних критеріїв (Л.І. Плаксіна) [6].

Варто зазначити, що деякі дослідники (Л.І. Плаксіна, Л.С. Сековець та інші) вказують на необхідність вивчення таких показників: фізичний стан та розвиток дитини; особливості та рівень пізнавальних процесів, особливості сприйняття простору та часу, уваги, пам'яті, мислення, мовлення, пізнавальних інтересів, допитливості.

Діагностична робота проводиться з дітьми педагогом з фізичного виховання, вихователем та медичною сестрою дитячого саду. Діагностика використовується для оцінки вихідного рівня розвитку дошкільників, щоб визначити для кожного з них оптимальну ближню зону здоров'я, формування систем, функцій організму та рухових навичок.

Спеціальні педагоги та психологи проводять обстеження дитини, з'ясовують стан психічної сфери (характер розвитку та рівень функціонування психічних процесів, відповідність розвитку психічної сфери біологічному віку), які психічні пізнавальні процеси розвинути в неї краще та сильніше, а які – слабше. При цьому використовуються і традиційні методики діагностичного характеру (функціональні проби, тести), і методи спостереження, які включають аналіз діяльності дитини й спостереження за нею під час різних занять.

У роботі вчителя розвиток дітей із психофізичними порушеннями сенсорного сприймання займає особливе місце, тому що це один з провідних пізнавальних процесів у дошкільному віці. Установлено, що в процесі навчання слабозорих дітей часто виникають труднощі через порушене сенсорне сприймання: кольоророзрізнення, форморозрізнення, сприймання величини, простору. Якщо слабозора дитина не має сприятливих умов для розвитку сенсорного сприйняття, то і пов'язані з ним процеси будуть відставати в розвитку, що ускладнить засвоєння навчальної інформації в молодшому шкільному віці. Тому вихователь шляхом підбору відповідної наочності, відповідного розташування предметів сприяє оптимізації навчального процесу і проведенню корекційної роботи. При цьому він обов'язково повинен дотримуватися комплексного підходу до навчання та виховання дітей. У зв'язку з цим компетентність педагога виступає важливим чинником педагогічних умов корекційної роботи.

Необхідними умовами при проведенні фізкультурно-корекційної роботи повинні бути: виконання санітарно-гігієнічних вимог, особиста гігієна, чисті окуляри, міцність оклюдора, спеціальних пристосувань для утримання окулярів, гігієна навколишнього середовища; фізкультурний, корекційний і тренажерний зали, спеціальний інвентар, засоби, предмети для корекції рухів і вторинних порушень, раціональне розміщення їх, освітлення; спортивна форма і взуття.

При організації педагогічного процесу необхідно звертати увагу на дотримання режиму зорового навантаження, правильну достатню освітленість місця занять, підбір спектрального змісту кольорів, на виключення з поля зору блискучих джерел. Також слід віддавати перевагу яскравим кольорам, дозувати тривалість розглядання різних об'єктів. Необхідність контролю за фізичними навантаженнями виникає у зв'язку з тим, що малі навантаження не дають необхідного ефекту, а великі – шкідливі для зору (Т.А. Тюхалкіна). При фізичних навантаженнях необхідний індивідуальний підхід до кожної дитини. Так, дітям зі складним зоровим дефектом треба знизити темп виконання, зменшити дозування, виключити вправи з підняттям важких предметів, з різкими рухами, при косоокості враховувати його вид, при наявності соматичних захворювань виключати вправи зі статичною напругою.

Проведення корекційної роботи з дітьми на фізкультурних, а також спеціальних заняттях і у вільній руховій діяльності можливе при умові диференційованого підходу і контролю за діяльністю дітей. Заняття проводиться за загальноприйнятою структурою, включає

підготовчу, основну та заключну частини, кожна з яких має конкретне завдання по розвитку різних рухових навичок та вмінь з корекційним напрямком (Л.С. Сековець). Загальний час заняття в старшій віковій групі 25-30 хвилин, з них підготовча частина – 4-5 хвилин, основна – 15-20 хвилин, заключна – 5-10 хвилин. Перша частина готує організм дитини до головного фізичного навантаження, це вправи в ходінні, в бігу, такі, що закріплюють м'язи ніг, формування правильної постави, ігри на розвиток уваги, слуху, дотикового чуття. Обов'язковим елементом підготовчої частини є бігові вправи тривалістю приблизно 40 секунд.

Основна частина направлена на вирішення таких завдань заняття: повторення пройденого матеріалу, навчання дітей новим вправам, формування основних рухливих навичок (лазіння, подолання перешкод, вправ на рівновагу, біг, стрибки, ігри тощо). Структура загальнорозвиваючих вправ та сама, що і для зрячих дітей. Особливостями для дітей з порушеннями зору при виконанні загальнорозвиваючих вправ є включення в комплекс завдань вправ на формування постави, координації, розвитку дихальної і серцево-судинної систем, скоординованих з вправами для очей. При виконанні вправ індивідуально дозуються кількість вправ і повторень, кількість яких збільшується від 3 до 8. Новий матеріал не повинен складати більше 25% від загальної кількості рухів, а рухова активність дітей у заняттях у цій частині не повинна знизатись. Складні завдання необхідно давати на початку цієї частини уроку, коли фізична працездатність, зорове сприйняття дитини знаходяться ще на високому рівні. Після рухів з великою затратою енергії, емоційним підйомом, недоцільно давати дітям з порушенням зору вправи на концентрацію уваги, вправи з чергуванням виконання. До змісту основної частини заняття обов'язково повинна входити рухлива гра: у дітей молодшої групи – з метою поповнення рухового досвіду і корекції руху, а в старшій – з метою закріплення рухливих навичок, удосконалення зорових й психічних функцій. При плануванні проведення рухливих ігор на заняттях важливо враховувати стан фізичного розвитку кожної дитини, а також рівень підготовленості дітей до рухів, які будуть включені у гру. Кожна гра вирішує не одне завдання, а кілька, і якесь з них є основним. Це слід усвідомлювати педагогу і реалізовувати в грі. Вибір руху в грі залежить від різних чинників, віку і характеру зорових порушень у дітей. Гра повинна бути організована з участю всіх дітей, присутніх на заняттях. При проведенні ігор важливою умовою є дотримання виконання умов техніки безпеки, особливо на етапах розучування. При аналізі гри звертається увага на виконання дітьми правил гри, методів виконання, реалізації мети гри і її результат.

Заклучна частина реалізує перехід від інтенсивної діяльності організму дитини до спокійної. Зміст цієї частини заняття залежить від навантаження основної частини. Кращою фізичною вправою, яка регулює організм дитини, є ходіння в спокійному темпі, а також хороводні ігри. У процесі та кінці заняття проводиться аналіз і підсумок. Педагог акцентує увагу дітей на тому, як вони займались, чому навчились на занятті.

За змістом і методами проведення заняття розрізняють заняття змішаного, ігрового та сюжетного типів. До занять змішаного типу включаються гімнастичні вправи і рухливі ігри. Рухливі ігри можуть входити до всіх частин заняття. Заняття змішаного типу найбільш типові й частіше проводяться у дитячих садках. Заняття ігрового характеру складаються з рухливих ігор, у них покладено завдання закріплення рухливих навичок, та розвитку психічних процесів у середовищі, що змінюється. Заняття сюжетного типу проводяться з метою закріплення рухливих якостей та збільшення інтересу до фізичних вправ. Емоційний настрій у цих заняттях значно вищий ніж в інших [6].

ВИСНОВКИ

1. Для реалізації педагогічних умов розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей засобами ігор необхідні: дотримання принципів корекційної педагогіки та спеціальної психології, створення корекційного середовища; медично-педагогічний контроль; знання

офтальмологічного і соматичних захворювань; рекомендацій лікарів спеціалістів (офтальмолога, педіатра, невропатолога, ортопеда та інших); врахування індивідуальних особливостей дитини і психофізичного розвитку в процесі учбової та ігрової діяльності, де краще всього розкриваються здібності дитини, збільшується рухова активність дітей.

2. Створення педагогічних умов розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей засобами ігор, своєчасна допомога дітям з порушеннями зору дозволяє уникнути подальших порушень надає більше можливостей для росту й розвитку кожної дитини.

3. Педагогічні умови розвитку пізнавальної діяльності слабозорих дітей засобами ігор передбачають: створення спеціального корекційно-розвивального середовища; забезпечення систематичного медично-психолого-педагогічного супроводу корекційно-розвивальних занять; індивідуалізації та диференціації ігор відповідно до можливостей дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байкіна Н.Г. Частные методики адаптивной физической культуры: учеб. пособ. / Н.Г.Байкіна, Я.В.Крет; под ред. Р.В. Шапковой. – М. : Советский спорт, 2003. – 464 с.: ил. – С. 95-145.
2. Байкіна Н.Г. Діагностика й корекція психомоторного розвитку осіб з порушенням зору: навч. посіб. / Н.Г.Байкіна, Я.В.Крет. – Запоріжжя : ЗНУ, 2005. – 395 с.
3. Бессарабова О. В. Розвиток пізнавальної діяльності у слабозорих дітей із затримкою мовного розвитку засобами ігор / О. В. Бессарабова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. зб. – Х. : ХДФДМ (ХХІІ), 2007. – С. 26–29.
4. Маллаев Д.М. Воспитатель как организатор игровой деятельности слепых и слабовидящих детей / Д.М.Маллаев // Тезисы докл. межвуз. северо-кавказкой региональной научно - практической конф. – Махачкала, 1990. – С. 100-103.
5. Маллаев Д.М. Коррекция недостатков физического развития у дошкольников с нарушением зрения / Д.М.Маллаев. – Махачкала, 1989. – С. 87-88.
6. Плаксина Л.И. Теоретические основы коррекционной работы в детских садах для детей с нарушением зрения / Л.И. Плаксина. – М. : Город, 1998. – 262 с.
7. Сековец Л.С. Коррекционно-педагогическая работа по физическому воспитанию детей дошкольного возраста с нарушением зрения / Л.С.Сековец. – Новгород : КГЦ, 2000. – 143 с.
8. Солнцева Л.И. Развитие компенсаторных процессов у слепых детей дошкольного возраста / Л.И.Солнцева. – М. : Педагогика, 1980. – 264 с.

REFERENCES

1. Baikina N.G. Chastnie metodiki adaptivnoi fizicheskoi kulturi_ Uchebnoe posobie / N.G.Baikina, Ya.V.Kret; pod red. R.V. Shapkovoi. – M.: Sovetskii sport, 2003. – 464 s.: il. – S. 95-145.
2. Baikina N.G. Diagnostika i korekciya psihomotornogo rozvitku osib z porushennyam zoru: navchalnii posibnik / N.G.Baikina, Ya.V.Kret. – Zaporijjya: ZNU, 2005. – 395 s.
3. Bessarabova O. V. Rozvitok piznavalnoi diyalnosti u slabozorih ditei iz zatrimkoyu movnogo rozvitku zasobami igor / O. V. Bessarabova // Pedagogika, psihologiya ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vihovannya i sportu : nauk. zb. – Harkiv : HDFDM (XXPI), 2007. – S. 26–29.
4. Mallaev D.M. Vospitatel kak organizator igrovoi deyatelnosti slepих i slabovidyaschih detei / D.M.Mallaev // Tezisi dokladov mejvuzovskoi severo-kavkazkoi regionalnoi nauchno - prakticheskoi konferencii. – Mahachkala, 1990. – S. 100-103.

5. Mallaev D.M. Korrekciya nedostatkov fizicheskogo razvitiya u doshkolnikov s narusheniem zreniya / D.M.Mallaev. – Mahachkala, 1989. – S. 87-88.
6. Plaksina L.I. Teoreticheskie osnovi korrekcionnoi raboti v detskih sadah dlya detei s narusheniem zreniya / L.I. Plaksina. – M.: Gorod, 1998. – 262 s.
7. Sekovec L.S. Korrekcionno-pedagogicheskaya rabota po fizicheskomu vospitaniyu detei doshkolnogo vozrasta s narusheniem zreniya / L.S.Sekovec. – Novgorod:KGC, 2000. – 143 s.
8. Solnceva L.I. Razvitie kompensatornih processov u slepих detei doshkolnogo vozrasta / L.I.Solnceva. – M.: Pedagogika, 1980. – 264 s.

УДК 372.8

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

Богдановська Н.В., Одинець Т.Є.

69600, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

puchlik@mail.ru

У статті визначено фактори успішності викладання навчального предмета «Основи здоров'я». Формування здорового способу життя в учнів загальноосвітніх шкіл через освіту виокремлено як один із пріоритетних напрямів державної політики в її розвитку. Одним зі шляхів оновлення її змісту й узгодження із сучасними потребами є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей і створення ефективних механізмів їх запровадження. Мета – визначити теоретико-методичні особливості викладання «Основи здоров'я» в умовах сучасної загальноосвітньої школи. Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури та всесвітньої інформаційної мережі Інтернет; індукція, дедукція та класифікація. Теоретичний аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження засвідчив, що успішність формування в дітей навичок здорового способу життя, а також прийняття самостійних рішень стосовно підтримки та зміцнення свого здоров'я забезпечується створенням низки педагогічних умов, розвитком мотиваційної, когнітивної та поведінково-діяльничної сфери вихованців на уроках та в повсякденній життєдіяльності.

Успішна практична реалізація та викладання навчального предмета «Основи здоров'я» можливі на основі таких компонентів: мотиваційного (поєднання знань основ збереження життя і здоров'я з ціннісними орієнтаціями на задоволення соціально-значимих і особистісно-орієнтованих потреб); операційного (засоби, методи і форми організації діяльності, способи планування і регулювання її перетворювальними процесами); інформаційного (поєднання в собі знання про фізичну, соціальну, психічну, духовну складову здоров'я, основні умови і способи його збереження, основні засади здорового способу життя та безпеки життєдіяльності).

Ключові слова: основи здоров'я, навчання, учні, компетентність, педагогічні умови.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА «ОСНОВЫ ЗДОРОВЬЯ»

Богдановская Н.В., Одинец Т.Е.

69600, Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

puchlik@mail.ru

В статье определены факторы успешности преподавания учебного предмета «Основы здоровья». Формирование здорового образа жизни у учащихся общеобразовательных школ через образование выделено как одно из приоритетных направлений государственной политики в ее развитии. Одним из путей обновления его содержания и согласования с современными потребностями является ориентация учебных программ на приобретение ключевых компетенций и создание эффективных механизмов их внедрения. Цель – определить теоретико-методические особенности преподавания «Основ здоровья» в условиях современной общеобразовательной школы. Методы исследования: теоретический анализ и систематизация данных научно-методической литературы и всемирной информационной сети Интернет; индукция, дедукция и классификация. Теоретический анализ научно-методической литературы по проблеме исследования показал, что успешность